

Moisés Naím

soumrak moci

Od prezidentských
paláců
k bitevním
polím

VYŠEHRA D

*Susaně, Adrianě, Claudii, Andresovi,
Jonathanovi a Andrewovi*

The End of the Free Market
From Boardrooms to Battlefields and Churches to States,
Why Being in Charge isn't What It Used to Be

Hardcover first published in 2013 by Basic Books,
A Member of the Perseus Books Group
Paperback first published in 2014 by Basic Books
All rights reserved.

Copyright © 2013 by Moisés Naím
Translation © Eva Křístková, 2016

ISBN 978-80-7429-529-4

OBSAH

Úvod	
JAK TATO KNIHA VZNIKLA: OSOBNÍ POZNÁMKA	11
Kapitola 1	
ÚPADEK MOCI	15
Už jste slyšeli o Jamesi Blackovi ml.?	16
Od šachovnice – ke všemu kolem nás	18
Co se změnilo?	24
Úpadek moci?	27
Ale co je vlastně moc?	30
A co je v sázce?	33
Kapitola 2	
POCHOPENÍ MOCI	35
Jak mluvit o moci	37
Jak moc funguje	38
Proč se moc mění – a proč někdy ne	42
Význam bariér moci	44
Strategie: vysvětlení tržní síly	46
Bariéry vstupu: klíč k tržní síle	47
Od bariér vstupu k bariérám moci	49
Kapitola 3	
NÁRŮST MOCI	51
Max Weber aneb proč byla velikost rozhodující	54
Jak se stal svět weberovským	58
Mýtus o mocenské elitě?	62

Kapitola 4	
ZESLÁBNUTÍ MOCI	68
Co se tedy změnilo?	69
Revoluce v kvantitě: exploze kontrolních nástrojů	71
Revoluce v mobilitě: konec nuceného přihlížení	76
Revoluce v mentalitě: nic už není samozřejmé	82
Jak to funguje?	83
Důsledky revolucí: podkopávání bariér moci	88
Stržené bariéry: příležitost pro drobné hráče	92

Kapitola 5	
PROČ JE DRTIVÉ VOLEBNÍ VÍTĚZSTVÍ NA VYMĚŘENÍ?	94
Od říší ke státům: revoluce v kvantitě a růst počtu zemí	98
Od despotů k demokratům	100
Od majorit k menšinám	104
Od stran k frakcím	110
Od metropolí k regionům	114
Od vlád k právníkům	117
Od vůdců k laikům	119
Od hedgeových fondů k hacktivistům	120
Politická centrifuga	122

Kapitola 6	
PENTAGONY VERSUS PIRÁTI	126
Velký vzestup malých sil	131
Konec monopolu vojenské převahy	134
Tsunami zbraní	138
Úpadek moci a nová pravidla války	142

Kapitola 7	
KOMU BUDE PATŘIT SVĚT?	150
Hegemonie: co je v sázce	156
Nové ingredience	158
Když ne hegemonie, co tedy?	160
Kdo se bojí velkého zlého vlka? Tradiční moc v úzkých	162
Měkká moc pro všechny	169

Nová pravidla geopolitiky	171
Řekněme prostě ne	172
Od vyslanců k vládním nevládním organizacím: noví emisaři . . .	175
Spojenectví nemnohých	177
Vládne tu někdo?	179

Kapitola 8

BYZNYS JAKO NIKDY	182
V zemi bossů, autorit a hierarchie	186
Jak globalizace ovlivňuje koncentraci byznysu?	189
Síla obchodních značek a co je ohrožuje	190
Tržní síla: protilek na nejistotu v podnikání.	192
Konec bariér a vzestup konkurence	195
Noví konkurenti a nové příležitosti	209
Co to všechno znamená?	217

Kapitola 9

SOUBOJ O NAŠI DUŠI, SRDCE A MOZEK	218
Náboženství: devět miliard božích jmen	219
Práce: nové odbory a neodbory	225
Filantropie: Bono <i>pro bono</i>	231
Média: každý referuje, každý rozhoduje	238

Kapitola 10

ÚPADEK MOCI	246
Oslava úpadku moci	247
Odvrácená strana mince: nebezpečí rozvratu	249
Politická paralýza jako vedlejší důsledek úpadku moci	251
Zničující konkurence	252
Nebezpečná přání: příliš mnoho brzd a protiváh	253
Pětice rizik	256

Kapitola 11

CO DĚLAT?	261
Vystupme z výtahu	262
Braňme se „strašlivým zjednodušovatelům“	264
Obnovme důvěru	265

Posilujme politické strany: lekce od Occupy Wall Street a al-Káidy	267
Zvyšujme účast v politice.	269
Příliv politických inovací	271

Dodatek

DEMOKRACIE A POLITICKÁ MOC	273
Prognóza vývoje demokracie a diktatur	273
Menší reformy a liberalizace	276
Zástupná liberalizace a demokratizace	278

Bibliografie	281
Poděkování	283
Poznámky	285
Rejstřík	303

Jak tato kniha vznikla: osobní poznámka

Úvod

Moc může vypadat jako cosi abstraktního, ale pro ty, kdo jsou s ní nejtěsněji spjati – jmenovitě pro samotné mocné –, může mít její příliv či odliv takřka fyzickou příchut'. Koneckonců právě lidé ve vysokých mocenských pozicích mohou ze svého postavení nejlépe nahlédnout meze vlastní působnosti a také nejčastěji pocít'ují rozčarování nad propastným rozdílem mezi mocí, jakou od svého postavení očekávali, a tou, kterou skutečně mají. Já sám jsem se s podobnými omezeními v malém setkal v únoru 1989. Byl jsem tenkrát jako šestatřicetiletý jmenován ministrem pro rozvoj v tehdejší demokratické vládě své vlasti, Venezuely. Brzy nato, co jsme se po drtivém volebním vítězství ujali funkcí, jsme v Caracasu čelili nepokojům vyvolaným obavami z našich plánů na seškrtání státních podpor a zvýšení cen pohonných hmot – nepokojům, jež město paralyzovaly vlnou násilností, strachu a chaosu. Navzdory vyhraným volbám a nezpochybnitelnému mandátu nabyt náhle program hospodářských reforem, který jsme prosazovali, zcela odlišného významu. Místo symbolu naděje a prosperity v něm teď lidé viděli příčinu pouličního násilí, větší chudoby a prohlubující se nerovnosti.

Teprve po letech jsem však plně pochopil význam nejzásadnějšího poznatku, který jsem si z té doby odnesl. Týkal se obrovského rozdílu mezi mou představou o vlastní moci a mocí, kterou jsem skutečně disponoval. Jako jeden z hlavních ekonomických ministrů jsem teoreticky vládl dalekosáhlými pravomocemi, nicméně v praxi jsem měl v otázkách alokace zdrojů, mobilizace jednotlivců a organizací i obecně v uvádění věcí do pohybu pouze omezené možnosti. Moji kolegové, a dokonce i sám prezident zakoušeli tytéž pocity, byť jsme si jen velmi neradi přiznávali, že naše vláda tak trochu připomíná spoutaného obra. Byl jsem v pokušení připisovat to vše Venezuele jako takové; náš pocit bezmoci musel dozajista souviset s obecně známou bezzubostí a nefunkčností našich vládních institucí. Taková slabost přece nemůže být univerzální!

Později jsem ale dospěl ke zjištění, že opravdu univerzální je – aspoň téměř. Tak to přinejmenším vnímali ti, kteří zkušenost s mocí již měli. Fernando Henrique Cardoso, respektovaný bývalý prezident Brazílie, který položil základy úspěchu této země, to shrnul za mě: „Vždycky mě překvapovalo, za jak mocného mě lidé pokládají,“ řekl mi, když jsem ho zpovídal kvůli této knize. „Dokonce i velmi dobře informovaní a politicky ostřílení jedinci za mnou chodili do mé kanceláře a chtěli po mně, abych dělal věci, které šly nad rámec mých pravomocí, což svědčilo o tom, že mě považovali za mnohem mocnějšího, než jsem ve skutečnosti byl. A já jsem si pokaždé pomyslel: Kdyby tak věděli, jak omezená je dnes moc každého prezidenta! Kdykoli se setkávám s bývalými hlavami jiných států, často spolu v této věci sdílíme podobné vzpomínky. Nebe-
tyčný rozdíl mezi naší skutečnou mocí a tím, co od nás lidé očekávají, přitom bývá zdrojem nejhoršího pnutí, jakému je kterákoli hlava státu nucena čelit.“

Něco podobného jsem si vyslechl i od Joschky Fischera, jednoho z nejpopulárnějších německých politiků, bývalého místokancléře a ministra zahraničí. „Moc mě fascinovala a přitahovala už od mládí,“ svěřil se mi Fischer. „Jedním z největších šoků, jaké jsem kdy zažil, bylo zjištění, že všechny ty impozantní paláce a jim podobné fasády jsou ve skutečnosti jen prázdné skořápky. Imperiální architektura vládních budov pouze maskuje to, jak omezená je ve skutečnosti moc těch, kdo v nich pracují.“

Časem jsem nasbíral obdobné postřehy nejen od hlav států a ministrů vlád, ale i od předních byznysmenů, ředitelů nadací a šéfů významných institucí z mnoha oborů lidské činnosti. Brzy mi začalo být jasné, že se tu odehrává cosi mnohem hlubšího – že nejde jen o povzdechy mocných nad tím, jak propastný je rozdíl mezi jejich předpokládanou a skutečnou mocí. Bezprecedentním způsobem začínala korodovat sama moc. Od roku 1990 se každoročně účastním výročního zasedání Světového ekonomického fóra v Davosu, kde se scházejí nejlivnější osobnosti byznysu, politiky, médií, nevládních organizací, náboženství i kultury. Mám vlastně to štěstí, že se mohu účastnit téměř všech setkání mocenských elit současného světa včetně konference skupiny Bilderberg, každoroční schůzky mediálních magnátů a šéfů zábavního průmyslu v Sun Valley i výročního zasedání Mezinárodního měnového fondu a na těchto fórech vystupovat. Rozhovory, které tam rok co rok vedu s dalšími delegáty, jen potvrzují, co jsem již dávno tušil: že mocní obecně narážejí na stále

zjevnější bariéry své moci. Odpovědi na mé dotazy ukazují vždy jedním a tímž směrem: moc slábne a je čím dál pomíjivější a omezenější.

Tento text nicméně není výzvou k tomu, abychom ty nahoře litovali. V našem světě, kde vítěz bere vše, není třeba lomit rukama nad mocnými, co bědují nad vlastní bezmocí. Mnohem raději bych definoval důsledky úpadku moci. Na následujících stránkách proto zkoumám tento proces úpadku včetně jeho příčin, projevů i důsledků, a to nejen z hlediska toho, jak dopadá na procento nejvýše postavených, ale (a to je mnohem důležitější) i z pohledu jeho vlivu na početnou a stále se rozrůstající střední třídu, jakož i na ty, kteří se pouze snaží přežít ze dne na den.

Moisés Naím
březen 2013

Upadající moc velkých armád

Al-Káida vynaložila na zorganizování 11. září 2011 přibližně půl milionu dolarů, zatímco přímé ztráty spojené se zkárou onoho dne se spolu s náklady na odpověď Američanů na tyto útoky vyšplhaly k částce 3,3 bilionu dolarů. Jinými slovy, na každý dolar, který al-Káida investovala do plánování a provedení útoků, připadá sedm milionů dolarů vynaložených Spojenými státy.¹ Náklady na události z 11. září se rovnají jedné pětině státního dluhu USA. Během války v Libanonu vystřelil v roce 2006 Hizballáh řízenou střelou s plochou dráhou letu na izraelskou loď. Střela zasáhla cíl a korvetu izraelského námořnictva *Hanit* (Kopí), vybavenou obranným protiraketovým systémem, téměř potopila. Cena izraelské lodi byla 260 milionů dolarů; uváděná cena střely pouhých 60 000 dolarů.² Somálští piráti stáli svět jen v roce 2011 zhruba 6,6 až 6,9 miliardy dolarů. Podnikli rekordních 237 útoků – oproti 212 v roce 2010 –, třebaže na moři hlídkovala mezinárodní flotila, jejíž součástí byly i některé z nejmodernějších a technicky nejdokonalejších válečných lodí, jaké kdy byly postaveny.³

Teroristé, povstalci, piráti, partyzáni, bojovníci za svobodu ani zločinci nejsou žádnou novinkou. Přeformulujeme-li ale trochu Churchillův výrok, pak ještě nikdy v dějinách lidských konfliktů nemělo tak málo jednotlivců možnost napáchat tolik škod tak mnohým za tak málo.* Drobní hráči tedy ztrpčují život megahráčům – obrovským a nákladným obranným systémům světa – i v oblasti ozbrojených konfliktů, ač sami vítězí jen málokdy.

Rostoucí schopnost malých, čilých bojových skupin prosazovat vlastní zájmy a svým mnohem větším a dobře vyzbrojeným protivníkům působit značné škody – i to je jedna z oblastí, kde se silový výkon moci změnil; další je slábnoucí schopnost i ochota států s tradičními armádami plně

* Výrok převzat z Churchillova projevu ze dne 21. srpna 1940. Ten zněl: Never in the field of human conflict was so much owed by so many to so few. (Ještě nikdy v dějinách lidských konfliktů nevděčili tak mnozí za tak mnoho tak málu.) Pozn. překl.

využívat obrovského ničivého potenciálu, který mají k dispozici. Přestože je jasné, že dnešní drobní hráči nedokážou držet krok se světovými vojenskými mocnostmi, ve stále větší míře dokážou „upírat“ vítězství větším, technologicky pokročilejším aktérům v asymetrických konfliktech – a i to vypovídá o zásadní změně ve fungování mocných.

John Arquilla, který platí za jednoho z nejuznávanějších myslitelů v oblasti moderního válečnictví, je přesvědčen, že svět vstoupil do „období permanentních asymetrických konfliktů“. Píše: „O tom nám nemají velcí kapitáni tradičních forem válčení mnoho, co říct. Ani klasické principy vedení války zde příliš nepomohou a zvláště ne idea ohromující moci mas, která až dosud přetrvávala v podobě doktríny ‚zdrucující síly‘ Colina Powella i dalších teorií typu ‚šoku a strachu‘. Takové koncepce selhávaly už v době války ve Vietnamu. Dnes už je zřejmé, že pokusy přizpůsobit je boji s povstalci a teroristickými sítěmi může být stejně problematické.“⁴

Pokud jde o ukázkou a použití síly, ta vojenská představuje krajní řešení. Zatímco politika se snaží přesvědčovat, válka – či hrozba válkou – má za cíl donutit. Vojenská moc, měřená velikostí armády a její výzbrojí i technologickou vyspělostí, je pádný argument ukončující jakékoli složitější mocenské debaty. Ozbrojená síla je holý fakt, který zbývá, odmyslíme-li si všechny rafinovanosti diplomacie, kulturních vlivů a „měkké moci“. A jsme-li na pochybách, selský rozum říká, že moc se přikloní k silnějšímu arzenálu. Jak ale podotýká novinář Damon Runyon (v jiném kontextu): „Ne vždy vyhrájí závod rychlí, ani bitvu silní,* ale právě na ně sázejí profesionální investoři.“⁵ Anebo jak zněl pověstný dotaz Josifa Stalina, když mu radili, aby pomohl ruským katolíkům a šplhl si tím u papeže: „Papež? A kolik má divizí?“ (Na tuto otázku odpověděl papež Pius XII. v reakci na Stalinovu smrt v roce 1953, kdy přísně poznamenal: „Teď uvidí, kolik máme divizí.“)⁶

Třebaže od 2. světové války uplynulo už sedm desetiletí a od konce studené války dvacet pět let, vojenští plánovači stále sázejí na doktrínu větší palebné síly a nadále předpokládají, že pro národní bezpečnost i vojenskou převahu je nutná velká a technologicky vyspělá armáda.

Za ukázkový příklad mohou posloužit Spojené státy. V roce 2012 činil jejich rozpočet na obranu přes 700 miliard dolarů,⁷ což byla téměř polovina vojenských výdajů světa. A související výdaje dalších amerických

* Parafráze biblického citátu: Kazatel 9,11. Pozn. překl.

agentur vyhnaly celkový součet přibližně na bilion dolarů. Největší vojenští rivalové Spojených států, Čína a Rusko, vydávají na zbrojení pouhých 8 % a 5 % světových výdajů – byť objem prostředků vynakládaných na zbraně zvláště v případě Číny velmi rychle roste. Z hlediska podílu zbrojních výdajů na HDP vydává víc asi jen dvacet pět států, z nichž většina se nachází na Středním východě. Dokonce i po škrtech ve výdajích na obranu, které Amerika plánuje v dalším desetiletí, budou tyto částky enormní. V roce 2017, kdy má k plánovaným škrtnům dojít, bude americký vojenský rozpočet stále ještě šestkrát větší než ten čínský a desetkrát větší než součet vojenských rozpočtů dalších deseti států.⁸ A i při tomto lehce sníženém rozpočtu budou mít Spojené státy stále ještě jedenáct letadlových lodí a zachovají si všechny tři pilíře své jaderné triády – bombardéry s dlouhým doletem, mezikontinentální balistické střely i jaderné ponorky s raketami.⁹

Kdykoli v posledním dvacetiletí vstoupily Spojené státy do konvenční války, jejich síly s přehledem triumfovaly. Těchto konvenčních válek však bylo poskrovnu: pouze první válka v Zálivu v roce 1991 a s jistými výhradami i ta druhá, byť tehdy se irácká armáda téměř ani nepokusila o protiúder. V roce 2008 americký ministr obrany Robert Gates poznamenal, že ze všech případů nasazení amerických ozbrojených sil za posledních čtyřicet let pouze jednou – v první válce v Zálivu – šlo o „víceměně konvenční konflikt“. Ostatní, počínaje Grenadou a Libanem přes Somálsko, Kosovo, Irák až po Afghánistán, to byly vše spíše než regulérní střety armád s jasnou strukturou velení a řízení zásahy proti povstalcům a teroristům nebo politické či humanitární intervence. Tento trend platí obecně pro celý svět. V padesátých letech docházelo každoročně v průměru k šesti mezinárodním konfliktům oproti méně než jednomu ročně v první dekádě nového milénia.¹⁰ A za posledních šedesát let nedošlo k jediné válce mezi velmocemi.¹¹

To ovšem neznamená, že už se války nevedou. Ačkoli se počet mezinárodních ozbrojených konfliktů ve světě mezi lety 1992 až 2003 snížil o 40 %, (toto číslo zahrnuje nejen války mezi státy, ale i války, které vedou státy proti nestátním skupinám), od té doby už zase narůstá.¹² A počet ozbrojených konfliktů, jež mezi sebou nevedou státy – kanadská výzkumná skupina Human Security Report Project je definuje jako „použití ozbrojené síly mezi dvěma organizovanými skupinami, z nichž žádná není vláda ani stát“ –, po přechodném poklesu po roce 2003 od roku 2008 opět prudce narůstá.

Dnešní války nabývají různých podob a velké, konvenční vojenské struktury se usilovně snaží si s nimi poradit. Podívejme se na tyto momentky z minulého desetiletí:

Juz Ghoray, Afghánistán, říjen 2011: Příslušník pěchoty amerického námořnictva si během hlídky všiml improvizovaného odpalovacího zařízení zahrabaného kousek pod hřebenem kopce zvaného Ošklivý vrch. Zatímco pracoval na jeho zneškodnění, všiml si druhého a vtom šlápl na třetí, které mu utrhl nohu – stal se tak jedním z 240 amerických vojáků, kteří přišli v roce 2011 o končetinu.¹³ Měl štěstí; 250 jiných koaličních vojáků připravily podomácku vyrobené výbušniny o život.

Bombaj, Indie, 26.–29. listopad 2008: Deset pákistánských ozbrojenců přepadlo a uneslo indickou rybářskou loď, připluli s ní ke břehu, a než byli zastřeleni nebo zatčeni, stihli spáchat ve městě teroristický útok, při kterém zabili 168 lidí a zranili jich více než 300.

Monterrey, Mexiko, 25. srpna 2011: Ozbrojenci z organizace Los Zetas, nejbrutálnějšího drogového kartelu v Mexiku, zaútočili na místní kasino, postříleli zákazníky i zaměstnance a poté kasino zapálili. Během masakru zahynulo na padesát lidí.

Oblast severovýchodně od ostrova Sokotra, Jemen, 7. února 2012: Somálští piráti zaútočili na řeckou kontejnerovou loď plující pod liberijskou vlajkou, obsadili ji a odlpuli s ní ke somálskému pobřeží – a to byl od začátku toho roku pouze jeden ze sedmatřiceti útoků a jedenácté plavidlo, které se i s posádkou stalo rukojmím.¹⁴

Washington, D.C., květen 2010: Americká obchodní komora zjistila, že čínští hackeři mají už rok přístup do její počítačové sítě a během zmíněného údobí odcizili údaje o členech i obsah e-mailové korespondence některých zaměstnanců, a dokonce ovládali i termostaty v budově.¹⁵ A to je pouze jeden ze stovek takových útoků na americké vládní instituce, armádu či korporace ze strany hackerů z Číny či jiných zemí, z nichž mnozí mají přímé vazby na své vlády.

Tyto příklady ukazují, že tradiční velmoci, jako jsou Spojené státy, neohrožují pouze noví nepřátelé, nýbrž i sama proměna způsobu válčení, nemalou měrou nesená temnější tvář revolucí v kvantitě, mobilitě a mentalitě. Podomácku vyráběné výbušniny, které se staly upřednostňovanou zbraní v Afghánistánu, Iráku, Sýrii i na bezpočtu dalších míst světa, kde probíhají konflikty, nepotřebují žádné plutonium ani složité sloučeniny; jejich výrobci si vystačí s tím, co najdou v každé domácnosti

nebo venkovském hospodářství, jakož i s běžným spotřebním zbožím, upraveným a smontovaným do podoby bomb, jež vymysleli ti, kdo těží z růstu vzdělanosti – obojí je plodem revoluce v kvantitě. Tak jako piráti, kteří používají lehké laminátové čluny, levné samopaly AK-47 a ruční granátomety, spoléhali i teroristé útočící v Bombaji na snadnou dostupnost zbraní a komunikačních technologií – vedlejších produktů revolucí v kvantitě a mobilitě, z nichž přístroje GPS pomáhají pirátům s navigací v Indickém oceánu, zatímco satelitní a mobilní telefony a přístroje BlackBerry jim při útocích usnadňují koordinaci akcí, monitorování pohybů námořní policie i podávání zpráv o jejich ohavných činech vnějšímu světu. Díky snadnému cestování a komunikaci může dnes i osamělý terorista provést nanejvýš účinný útok na vzdálený cíl tam, kde to v minulosti vyžadovalo bombardér nebo raketu – vzpomeňme jen na neúspěšného atentátníka Richarda Reida, který měl výbušniny schované v botách, nebo jiného teroristu, Umara Abdulmutallaba, jenž ukryl nálož ve spodním prádle na svém těle. Oběma se málem podařilo vyhodit do povětří letadlo. Revoluce v mentalitě, jež vede k růstu tužeb i očekávání, často krutě nenaplněných a nejednou pokřivených, pomáhá verbovat zástupy nespokojených fanatiků, zločinců i potenciálních revolucionářů. A co je možná stejně důležité – poznání, že takový osamělý útočník nebo malá skupinka odhodlaných bojovníků dokážou zasadit citelnou ránu i velmoci, se jistě zapsalo do myslí milionů lidí a tato lekce nezůstane oslyšena.

Nové způsobilosti nevyžadují ani hierarchii, ani koordinaci, na nichž si zakládá svět velkých armád. Vzhledem k tomu, že bariéry bránící zapojení do konfliktu padly, přišly tyto armády o něco ze své důležitosti a výhod, o něž se kdysi opírala obrovská vojenská moc a zajišťovala jim schopnost odstrašit nepřítele od útoku. Po počáteční demonstraci „šoku a strachu“ se z válek v Afghánistánu a Iráku nestal ten typ konfliktů, které se vyznačují masivní dělostřeleckou palbou, tankovými útoky a souboji nadzvukových letadel, natož aby se řídily chladnou logikou a kalkulovanou eskalací, typickou pro jadernou doktrínu. Síly NATO se také musely naučit, jak bojovat v úplně jiném mediálním prostředí – takovém, v němž jejich nepřátelé dokážou šířit své poselství mnohem snadněji prostřednictvím sociálních médií, a kde reportéři, blogeri i různí aktivisté zaznamenávají každou oběť či přehmat spojenců na poli vedlejších ztrát, jež pak prezentují nedočkávané veřejnosti připojené na internet.

Proměna podoby konfliktů přiměla ministerstva obrany i vojenské akademie k intenzivnímu přehodnocování situace a uspíšila snahy

přizpůsobit organizaci i teorii novým podmínkám. Dokument *Quadrennial Defense Review** (Čtyřletý výhled obrany) amerického ministerstva obrany z roku 2010, který představuje základní vodítko pro koncepci americké obranné politiky a vojenské rozpočty, jakož i *Defense Strategic Guidance*** (Všeobecné pokyny pro strategii obrany) z ledna 2012 zdůrazňují rostoucí význam drobných asymetrických konfliktů se širokou škálou protivníků,¹⁶ přičemž druhý z obou dokumentů staví na nejdůležitější místo v seznamu úkolů amerických ozbrojených sil boj proti „terorismu a nepravidelné válce“.

Americkým vojenským plánovačům také přiděluje vrásky skutečnost, že roste přesnost zbraní schopných sestřelovat letadla, potápět lodě nebo zaměřovat jednotlivá vozidla pohybující se po silnici a že tyto zbraně jsou stále dostupnější nejen pro protivníky, jako jsou Čína nebo Severní Korea, ale i pro nestátní aktéry konfliktů. Bývalý náměstek amerického ministra obrany a profesor Námořní vojenské akademie Thomas Mahnken, zodpovědný za vypracovávání obranné politiky, varoval, že „protivníci získávají přesně naváděnou municí i životně důležité podpůrné dovednosti potřebné k vedení cílených válečných operací s minimem investic.“¹⁷ Technologie dronů, bezpilotních letounů, jež stojí za revolucí v oblasti průzkumu i provádění amerických operací proti povstalcům a teroristům, se rychle šíří a čím dál víc hrozí možnost, že kdokoli, kdo bude ochoten investovat relativně malé částky zvící několika tisíc dolarů, bude moci levně vyvolat chaos.

VELKÝ VZESTUP MALÝCH SIL

„Princ si přeje vést válku, a protože je přesvědčen, že Bůh stojí na straně velkých šiků, rozkázal zdvojnásobit počty svých vojáků,“ napsal v 18. století Voltaire. Stejně tak se ale v dějinách vyskytují i příklady malých vojenských uskupení, která tyto velké vojenské mašinérie s úspěchem obtěžují, zdržují a občas i porážejí.

Nejstarším takovým případem je bitva u Thermopyl, k níž došlo v roce 480 př. n. l. Početně mnohem slabší řecké vojsko využilo tamního hornatého a členitého terénu, tři dny zadržovalo perské vetřelce

* Studie amerického Ministerstva obrany, která analyzuje strategické cíle a potenciální vojenské hrozby. Pozn. překl.

** Dokument vypočítávající globální bezpečnostní hrozby a stanovující primární cíle pro americké ozbrojené síly Pozn. překl.

v Thermopylské soutěsce, a než nakonec v hrdinném boji podlehl, způsobilo nepříteli neúměrně vysoké ztráty. Řekové v bitvě u Thermopyl sice prohráli, ale podařilo se jim Peršany oslabit, a odvrátit tak invazi. Od biblického Davida po Vietkong jsou dějiny plné případů menších a hůř vyzbrojených protivníků, kteří neustoupí a sverepě maří záměry svých silnějších nepřátel, pokud je rovnou vojensky neporazí.

Moderními průkopníky této metody válčení jsou Che Guevara, Ho-Či-Min a nakonec i Mao Ce-tung, jehož partyzánská taktika za čínské občanské války pomohla podrobit Čínu komunistické vládě. Mao, který si uvědomoval rozdíl mezi guerillovou a konvenční válkou, přišel na to, že mají zcela odlišné požadavky na velikost a koordinaci. „V partyzánské válce,“ napsal, „hrají zásadní roli malé skupinky, které jednájí nezávisle a do jejichž aktivit není radno příliš zasahovat.“ Naopak v tradiční válce „je velení centralizované... Všechny jednotky i pomocné sbory ve všech oblastech musí své aktivity co nejužěji koordinovat.“ V partyzánské válce nejenže je takové velení „nežádoucí, ale přímo nemožné.“¹⁸

V soudobé vojenské terminologii se partyzánským válkám říká „nepravidelné“ nebo „asymetrické“. Nepravidelné jsou proto, že je zahajuje protivník, který je sice ozbrojený, ale nejde o tradiční armádu. A asymetrické jsou proto, že oponenti jsou z hlediska hrubé vojenské síly (měřeno početními stavy a materiálním zajištěním) nerovnocenní. Nepravidelné a asymetrické konflikty se dnes staly normou. Například v Afghánistánu si 430 000 afghánských a koaličních vojáků nedokáže podmanit bojovníky Tálibánu, kterých je přibližně dvanáctkrát méně. V Iráku, na vrcholu válečného vzepětí v říjnu 2007, stálo přes 180 000 koaličních vojáků a téměř 100 000 příslušníků iráckých bezpečnostních sil proti pouhým 20 000 povstalcům.

Rusko zažilo podobnou situaci v Čečensku: v letech 1999–2000, za tzv. druhé čečenské války, zaměstnávalo odhadem 22 000 povstalců bojujících za nezávislost po pět měsíců 80 000 dobře vyzbrojených ruských vojáků. Ruská armáda nakonec získala převahu a obnovila kontrolu nad celým územím, ale stalo se tak až po brutálním tažení, jemuž padly za oběť desítky tisíc civilistů a zahynulo při něm přes pět tisíc ruských vojáků.¹⁹

V Africe a jihovýchodní Asii lze narazit na tučty nových i déletrvajících povstání – od rebelů z Boží armády odporu (Lord's Resistance Army) v Ugandě až po Frontu islámského osvobození Mórů (Moro Islamic Liberation Front) na Filipínách. A vojenské konflikty, které se

nezaměřují výlučně na obranu určitého teritoria, ale jsou motivovány spíše potenciálními ideologickými, zločineckými, náboženskými nebo ekonomickými cíli, které neznají hranic, jsou očividně na vzestupu. Z konfliktů, jež propukly v padesátých letech 20. století, probíhala jen malá část mezi státy a nestátními ozbrojenými skupinami. Naopak v devadesátých letech tvořily konflikty s ozbrojenými skupinami většinu. V roce 2011 tehdejší náměstek ministra obrany William Lynn vysvětlil, že konflikt se vyvíjí od „intenzivních, ale krátkých period“ směrem k „delším a vleklejším zapojením“.²⁰

Menší skupiny stále častěji zaznamenávají úspěchy, přinejmenším pokud jde o prosazování politických cílů, a zároveň vojensky přežívají. Harvardský badatel Ivan Arreguín-Toft analyzoval 197 asymetrických válek, k nimž ve světě došlo v letech 1800–1998. Asymetrické byly v tom smyslu, že podle tradičních měřítek – tj. velikosti vojsk a počtů obyvatelstva – existoval na počátku mezi protivníky hluboký nepoměr. Arreguín-Toft zjistil, že zdánlivě „slabý“ aktér ve skutečnosti téměř ve třiceti procentech případů konflikt vyhrál. Ten fakt byl sám o sobě dost pozoruhodný, ale ještě pozoruhodnější byl trend, který se v tomto období začal projevovat. V průběhu posledních dvou století stále častěji vítězí údajně „slabší“ protivník. V letech 1800–1848 zvítězili slabí aktéři pouze v 11,8 % konfliktů ve srovnání s 55 % případů v rozmezí let 1950–1998. Znamená to, že klíčový princip války byl postaven na hlavu. Větší palebná síla kdysi nakonec vždy převážila. Nyní to už neplatí.²¹

Důvodem je zčásti skutečnost, že v dnešním světě už není pro silnější stranu politicky přijatelné uchýlovat se k barbarství – například k plošnému bombardování a ostřelování civilního obyvatelstva jako za 2. světové války, k mučení jako Francouzi za války v Alžíru nebo k cílené likvidaci předáků Vietkongu, kterou v rámci programu Fénix praktikovali v Jižním Vietnamu Američané. Jak říká Arreguín-Toft, některé formy barbarství – například kontroverzní program Fénix – mohou být v relativně krátkém časovém horizontu vojensky účinné proti strategii nepřímých útoků v partyzánské válce, ale za situace, kdy silnější stát není existenčně ohrožen, a zvláště v případě demokracie, v níž se vojenská politika může ocitnout pod drobnohledem veřejnosti, není taková strategie politicky únosná. Vysloužilý veterán vietnamské války a bývalý nejvyšší velitel jednotek NATO v Evropě generál Wesley Clark mi řekl: „Dnes může velitel divize přímo řídit bitevní vrtulníky ze vzdálenosti třiceti i čtyřiceti mil od místa bojů a těšit se z toho, čemu říkáme ‚plnospektrální dominance‘“

(kontrola nad vzdušným prostorem, zemí, mořem, vesmírem i kyberprostorem). Existují však věci, jež jsme dělali ve Vietnamu, kterých bychom se dnes už nesměli dopustit. Máme víc technologie, ale méně legálních možností.“ „Úspěchy“ brutální taktiky autokratického Ruska v Čečensku nebo kruté potlačení odboje Tamilských tygrů na Srí Lance jsou krvavými příklady toho, co to obnáší, má-li dnes silnější palebná síla zvítězit nad houževnatým, byť slabším protivníkem.

Přednostní význam politických faktorů pro rozhodování o výsledku asymetrických vojenských konfliktů pomáhá vysvětlit, proč dnes zažívají takový rozmach drobní aktéři *par excellence* – teroristé. Od kořenů terorismu v počínání státu v době jakobínské „vlády teroru“ za Velké francouzské revoluce od září 1793 do července 1794 jsme ušli dlouhý kus cesty. Ačkoli Ministerstvo zahraničí Spojených států zahrnuje mezi zahraniční teroristické organizace asi padesát skupin, počet těch aktivních je možná dvojnásobný. Některé mají desítky členů, jiné tisíce. Schopnost osamělých jedinců nebo malých skupinek násilným aktem zvrátit běh dějin byla navíc evidentní už dávno předtím, než bosensko-srbský nacionalista Gavrilo Princip spáchal v Sarajevu atentát na arciknížete Ferdinanda a přispěl tím k vypuknutí 1. světové války.

Moderní terorismus – představovaný útoky z 11. 9. 2001, jakož i dalšími akcemi al-Káidy v Londýně, Madridu a na Bali, úderů Čečenců v Moskvě nebo vražedným výsadkem organizace Laškare tajjaba v Bombaji – je jiný v tom, že se pozvedá z roviny domácího bezpečnostního problému (tj. situace, kdy se s ním potýká každá země po svém) a stává se globální bezpečnostní hrozbou. Teroristické útoky Usámy bin Ládina a jeho organizace přiměly vlády více než padesátky zemí vynaložit hodně přes bilion dolarů na ochranu obyvatel před potenciálními útoky. Klíčový dokument nastiňující francouzskou bezpečnostní strategii pro rok 1994 obsahuje dvacet odkazů na terorismus; jeho aktualizace z roku 2008 už se o terorismu zmiňuje 107krát, mnohem častěji než o válce samé – „až se zdá,“ napsali badatelé Marc Hecker a Thomas Rid, „jako by tato forma konfliktu zastínila hrozbu války.“²²

KONEC MONOPOLU VOJENSKÉ PŘEVAHY

Čím víc roste v moderní válce význam a vliv malých nestátních aktérů, tím citelněji podkopávají jeden ze základních principů, jímž se v posledních několika letech řídila politika a na jehož základě

se rozvrstvovala moc. „Stát,“ napsal Max Weber, „je společenství, které si nárokuje monopol na legitimní použití násilí.“ Jinými slovy, moderní stát byl zčásti definován a opodstatněn schopností centralizovat vojenskou moc. Postavit armádu a policii bylo výsadou státu stejně jako povinnost zabránit v používání násilí jakýmkoli jiným uskupením na jeho teritoriu, což byl článek společenské smlouvy zakotvující jeho legitimitu. Tento nový monopol na násilí znamenal konec středověkých loupeživých rot a námezdných žoldáků i hierarchií feudálních pánů a vazalů připomínajících státy ve státě, kdy každý měl svou vlastní armádu a všichni střežili totéž území. Vojenská nadvláda byla hluboce spjata se svrchovaností.

Dnes se tento monopol drobí do několika rovin. Vlády od Mexika a Venezuely po Pákistán a Filipíny ztratily kontrolu nad celými kusy území státu, jichž využívají různé ozbrojené skupiny jako základny pro vojenské aktivity, které často podporují přeshraniční ambice nebo iniciativy. I podstata partyzánské války se změnila. V minulosti se partyzánská hnutí typicky snažila svrhnout okupanta nebo kolonizátora a získat nebo obnovit svrchovanost. Tam, kde operovala, byla podle teoretiků partyzánského boje pro jejich legitimitu klíčově důležitá podpora místního obyvatelstva. „Partyzán potřebuje plnou podporu lidí žijících na daném území. To je nezbytná podmínka,“ napsal Che Guevara. Dnes partyzánské válčení stále častěji postrádá hranice: už nežije z podpory místních – z prostého důvodu, že už se neváže na konkrétní teritorium. K porážce Tálibánu bude možná třeba získat si srdce i duše afghánského lidu, ale porazit al-Káidu a její imitátory, které svými útoky na New York, Londýn nebo Madrid inspirovala, si zřejmě vyžádá mnohem víc důvtipu na straně zpravodajců než expertů na hospodářský rozvoj. Tváří v tvář narůstajícím rozpočtovým tlakům státu zároveň hledají možnosti, jak omezit břímě obrovských stálých armád a „outsourcovat“ stále větší část toho, co bývalo jejich svrchovanou odpovědností.

Sbližování mezi moderním státem a moderní armádou nebylo pouze věcí ideologie nebo politické filozofie. Bylo současně velice praktické. Zohledňovalo náklady i technologii války. Dlouhá staletí se účinnost prostředků sloužících násilí zvyšovala – od vynálezu a rozšíření střelných zbraní přes těžké dělostřelectvo po tanky, bitevní letouny a sálové počítače – a to vše zvyšovalo náklady i požadavky na logistiku nutné k zefektivnění ozbrojených sil.

Vojenští teoretikové mluví o existenci čtyř generací válečných konfliktů, jež se od vzniku moderního státu vystřídaly. Každá z nich

koresponduje s určitou etapou světových dějin a zároveň zohledňuje soudobý pokrok v technologiích a inovace v taktice. Až do rozšíření kulometů například armády organizovaly svou palebnou sílu tak, že seskupovaly obrovské masy vojáků do řad a kolon, jež měly kus po kuse dobývat konkrétní území. Výsledkem bitev bývala pole posetá mrtvými, kteří padli v bojích zblízka. Hrůzné scény odehrávající se za napoleonských válek i za americké války Severu proti Jihu vyvrcholily v zákopech 1. světové války. Tento způsob boje přál největším a nejlépe organizovaným vojskům a kladl důraz na velikost (tedy i na disponibilní lidské zdroje) a koordinaci. V první polovině 20. století ustoupil tento styl válčení těžkému dělostřelectvu, tankům a letadlům – tj. formě boje, kdy zmíněné zbraně čistily cestu a pěchota následně zabírala terén. Bylo to efektivnější – a také dražší. Náklady na novou výzbroj vedly k tomu, že zvětšovat armády bylo ještě potřebnější. Při mapování situace na začátku 20. století Max Weber poznamenal, že neexistuje žádný zásadní důvod, proč by válečné operace nemohly provádět soukromé kapitalistické podniky; nevyhnutelná by ovšem byla silná a centralizovaná struktura. Požadavky na velikost, výcvik a technologii učinily z armády modelový příklad moderní, centralizované a hierarchicky řízené organizace. Decentralizovaná armáda je odsouzena k porážce, tvrdil Weber.

2. světová válka ale platnost této teorie narušila tváří v tvář zdrcujícím úderům německé „bleskové války“ (Blitzkrieg), pod jejímž nápoem se hroutila statická obrana typu Maginotovy linie. Využití taktik obchvatu, překvapivých útoků a leteckých výsadek vyžadovalo rychlejší a pohotovější reakci – takovou, k jaké by se uchýlovali důstojníci v terénu, kteří nemají čas čekat na instrukce z vrchního velení. Přílišná centralizace mohla být nevýhodou. Později během 20. století daly nové konflikty vzniknout třetí generaci válčení. Rychlost a flexibilita byla stále cennější. Sofistikovaná zařízení jako systémy protivzdušné obrany byla stále lehčí a pohyblivější a umožňovala místním velitelům činit důležitá taktická rozhodnutí. Přesto polarizace vyvolaná studenou válkou, závody ve zbrojení, jež rozpoutala, a hrozba mezinárodního konfliktu vznášející se ve vzduchu znamenaly, že největší armády světa dál upřednostňovaly měřítko před jinými prioritami – spoléhaly „na několik málo velkých jednotek místo na velký počet malých,“ jak to shrnul americký vojenský teoretik John Arquilla. V případě americké armády, jak si Arquilla povšiml, se její struktura od dob vietnamské války do dneška změnila jen málo. „Americká armáda,“ dodával, „má se změnami velikosti chronický

problém,“ tj. nedokáže plnit menší úkoly s menšími počty nasazených. K tomu připočtete tradiční, hierarchicky nastavené vojenské uvažování, podle něhož více vždycky znamená lépe – a jehož důsledkem je přesvědčení, že s málem lze dokázat jen méně.“²³

Mnozí z dnešních bojovníků by na to jistě měli jiný názor. Tálibánský povstalec rozmísťující podomácku vyráběné nálože, příslušník kolumbijského hnutí FARC, velitel Hammásu nebo džihádistický blogger sedící u počítače – ti všichni pořídí „lépe s málem“. Nejsou to tradiční vojáci v základní službě nebo důstojníci vzeší z vojenských akademií, ale pro dnešní bojové aktivity nemají o nic menší význam. A nejsou to jen „zlí hoši“ – teroristé, povstalci, piráti a zločinci –, jejichž počet roste a kteří jsou den ode dne úspěšnější. Na straně ozbrojených sil západních demokracií narůstá počet soukromých společností, které poskytují vojenské a bezpečnostní služby v minulosti vyhrazené pouze armádám a policii.

Ani to ale není nic nového. V obdobích středověku a renesance byly války i ostraha velmi často v rukou námezdných žoldnérů. Dnešní trh soukromých agentur, v němž se podle odhadů protočí až 100 miliard dolarů ročně, v minulé generaci ještě neexistoval. A rozrostl se nejen v oblasti zásobování a logistiky, sice pro každé válečné tažení důležitých, nicméně stojících daleko za frontovými liniemi. Soukromé vojenské a bezpečnostní agentury přejaly i některé z nejcitlivějších úkolů včetně vyslýchání válečných zajatců. Podle dostupných zpráv bylo v roce 2011 v Afghánistánu zabito přinejmenším 430 zaměstnanců amerických kontraktorů – víc, než činily přímé vojenské ztráty. Pokud by L-3 Communications, jedna z těchto společností, byla státem, měla by v Iráku a Afghánistánu třetí nejvyšší počet obětí po Spojených státech a Velké Británii.²⁴ „Ještě nikdy za posledních dvě stě let neexistovala tak vysoká závislost na soukromých armádách, jež by plnily úkoly bezprostředně ovlivňující taktický i strategický úspěch akcí,“ napsal teoretik Peter Singer, který je odborníkem na toto téma. Hlavní roli v různých vojenských operacích začaly přebírat agentury jako Blackwater (nyní přejmenovaná na Academi), MPRI, Executive Outcomes, Custer Battles, Titan a Aegic, které často začínaly jako malé firmičky řízené z anonymních kancelářských komplexů kdesi na předměstí Londýna nebo v provinční Virginii. Některé z nich časem odkoupily větší společnosti, jiné v branži skončily a další zůstaly nezávislé. Soukromé vojenské a bezpečnostní agentury našly v poslední době trh pro své služby i v ochraně obchodních plavidel

před somálskými piráty. Žoldáctví se všemi jeho dávnými konotacemi se stalo kvetoucím a rozmanitým byznysem.

Ve snaze definovat konflikt charakteristický rozmazáváním hranic mezi válkou a politikou i mezi vojákem a civilistou přišli Američtí vojenští teoretikové s termínem válka čtvrté generace (4W).²⁶ Jde o konflikt, kde *nestátní aktér* násilně bojuje se *státem* a boj je chápán nejen v doslovném smyslu ozbrojeného nepřátelství, nýbrž i jako zápas vedený v médiích a na poli veřejného mínění, kdy každé ze stran jde o podkopání pozic a legitimacy toho druhého přinejmenším stejně jako o jeho porážku na bitevním poli. Ve válce čtvrté generace často nacházejí uplatnění terorismus, střety v kyberprostoru a propaganda.²⁷ Myšlenka války čtvrté generace původně vznikla už v roce 1989, na sklonku studené války. O to pozoruhodnější je z tohoto pohledu rostoucí úspěch protivníků Spojených států, mnohem méně bohatých a hůř vybavených, než jsou americké ozbrojené síly.

TSUNAMI ZBRANÍ

Celá desetiletí se složitost a nákladnost bojových prostředků setrvale zvyšovala, a v důsledku toho byly stále nedostupnější. Jakkoli však Spojené státy i další země pořád ještě disponují arzenálem nablýskaných zázraků, bojovým letadlem nejvhodnějším pro dnešní způsob vedení války už není proudová stíhačka, nýbrž něco mnohem levnějšího a flexibilnějšího: bezejmenný bezpilotní letoun neboli dron.

Celá škála dronů dnes slouží stále většímu počtu zemí jako cvičné cíle. Drony uskutečňují průzkumné lety a provádějí raketové údery. Jejich cena se různí od nízké zvládně několika tisíc dolarů za jednoduchý, nebojový dron s krátkým doletem až po zhruba patnáct milionů dolarů za bezpilotní stroj hunter-killer („lovec-zabiják“) pojmenovaný později jako Reaper („smrtonoš“). Představa dronů není nová, jen pokroky v technologii v posledních desetiletích jim dodaly na výkonnosti a nízké náklady a schopnost létat bez lidské posádky je ztraktivnější pro bojové mise.²⁸ A nacházejí využití i mimo armádu – například realitní agenti s jejich pomocí filmují nemovitosti z ptačí perspektivy, ekologové monitorují deštný prales a rančeři sledují stáda dobytka pohybující se po prériích. Svě vlastní letky dronů mají dnes více než tři desítky států a tucet soukromých společností nabízí, že s nimi bude létat v zastoupení jiných zemí, které k tomu nemají příslušnou infrastrukturu.²⁹ Na věci

je ale znepokojivé to, že se množí obyčejní nadšenci a soukromí uživatelé: Ve Spojených státech měla už v roce 2012 skupina zvaná DIY* Drones dvacet tisíc členů. Libanonský Hizballáh vyslal v roce 2004 dron do izraelského vzdušného prostoru; izraelská armáda ho sice sestřelila, ale psychologický účinek tohoto narušitelského aktu i poselství, které vyslal ohledně možností Hizballáhu, přetrvává.³⁰ Co se stane, jestliže jakýkoli nepřátelsky smýšlející, zmatený nebo vyšinutý jedinec bude schopen napáchat spoušť shůry? Francis Fukuyama ze Stanfordské university, který si staví svůj vlastní dron, aby si mohl pořizovat lepší fotografie přírody, k tomu poznamenává: „Technologie zlevňuje a stává se komerčně dostupnější, sledovat drony je tak stále obtížnější; nebudeme-li znát jejich původ, veškerá odstrašovací síla se zhroutí. Na svět, v němž neviditelný nepřítel bude moci lidi rutinně a anonymně zaměřovat, není příjemné pomyšlení.“³¹

Drony jsou ve srovnání se zbraní, která se ve vojenských konfliktech posledních let osvědčila jako nejničivější – improvizovanými výbušnými zařízeními – krajně rafinované. Podomácku vyráběných náloží bývá spousta typů s mnoha kombinacemi munice a odpalovacích systémů; neřídí se nějakým konkrétním standardem a často je lze sestavit z běžně dostupných komponent: zemědělských chemikálií nebo látek, jež se dají sehnat v továrně, drogerii či v nemocnici. Jsou možná pravým opakem složitosti a vysokých technických nároků, jaké musí splňovat zbrojní arzenály velkých armád, ale pro dnešní decentralizované války jsou obzvlášť výhodné. Nevyžadují složité shánění ani časově náročnou instalaci. Návodů na výrobu takových zařízení bývají velmi jednoduché a kolují po internetu. A šíření volné munice z Iráku, bývalého Sovětského svazu a Libye dále snižuje náklady a usnadňuje jejich výrobu. Jsou malé, snadno je lze zamaskovat a bojovník se vůbec nemusí ukázat; jejich brutální účinek, schopnost zabít a mrzačit nepřítel jsou děsivé a šokující. Už pouhý kontrast mezi amatérskou kvalitou těchto zbraní a technologickou převahou sil, proti nimž stojí, může vyvolávat představu Davida a Goliáše a v očích veřejnosti může přinášet body vzbouřencům.

Objem peněz, jež do řešení problému vložil Goliáš, zatímco počet obětí narůstá, dojem z jejich účinku jen zvyšuje. Spojené státy vynaložily od roku 2003 na boj proti improvizovaným výbušným zařízením přes dvacet miliard dolarů. Různé skupiny a agentury, spadající do působnosti

* Tj. „Do It Yourself“, „vyrob si sám“. Pozn. překl.

amerického Ministerstva obrany, dostaly za úkol se s touto výzvou vypořádat, což vedlo k takovým typicky byrokratickým problémům, jako jsou překrývající se práce, rivalita, špatná koordinace a samozřejmě plýtvání. Dokonce i zkratka názvu přední agentury zabývající se touto problematikou, Joint IED Defeat Organization (JIEDDO),* vypovídá o těžko řešitelné povaze věci.³² Novinky jako speciální obrněná vozidla, robotické vyhledávače min a speciální ochranné oděvy ušetřily životy bezpočtu vojáků i civilistů. Pokoušet se skoncovat s používáním těchto zařízení však zůstává obtížné. Například v roce 2011 počet improvizovaných výbušných zařízení, zneškodněných nebo odpálených jen v Afghánistánu, vzrostl z 15 225 na 16 554, což je devítiprocentní nárůst. Počet Afghánců zabitých nebo zraněných těmito náložemi stoupl v roce 2011 ve srovnání s rokem 2010 o deset procent. Jen samotná výbušná zařízení stála za 60 % všech obětí na životech civilistů.³³

Ještě zákeřnější a vhodnější pro lstivý způsob válčení než nastražené nálože je vrcholná zbraň dnešních partyzánských a teroristických kampaní: odhodlaný jedinec připravený vzdát se vlastního života, jen aby splnil úkol. Podle jedné statistiky jsou sebevražední atentátníci zodpovědní za dvaadvacet ze třiceti nejvražednějších teroristických útoků, k nimž v letech 1990 až 2006 ve světě došlo. Mučednictví je prastará motivace a sebevražední fanatici se v časech válek objevují vždycky. Od osmdesátých let 20. století ale počet sebevražedných útoků dramaticky narostl a jejich frekvence i záměrné strategické využití nemají v novodobých dějinách precedent. Ukazuje se, že kombinace předpotopních motivů a postmoderních možností je zničující. A trojice revolucí dopad akcí sebevražedných atentátníků opět zesiluje. Tito lidé využívají toho, jak bezpříkladně snadno se dnes cestuje, zatímco kultura mučednictví jejich zločiny schvaluje, zajišťuje nové rekruty a vyostřuje efekt strachu nejen u cílových skupin obyvatelstva, ale díky působnosti médií i mnohem dál. Kultura mučednictví je navíc brutálně účinná, neboť proti sebevražednému atentátníkovi, jehož jediným cílem je přiblížit se co nejdříve cíli a který nemá zájem vyváznout, je téměř nemožné se ubránit.

Rozptýlený a zákeřně vedený boj samozřejmě používá i vysloveně moderní prostředky. V novém, decentralizovaném terénu se stal internet stejně nepostradatelný jako improvizované výbušné systémy nebo

* Autor snad má na mysli, že zkratka s „jieddo“ se vyslovuje podobně jako slovo „jade“, mrška. Pozn. překl.

sebevražedné atentáty. Na hranici kybernetické války se nacházejí hackerské útoky na civilní i vojenskou infrastrukturu, masivní útoky na internetové služby či stránky způsobující jejich zahlcení nebo pád i další poruchy webových stránek a platforem sloužících vládám nebo obyvatelstvu, kteří mají být terčem útoku. Ještě jednodušší a přístupnější je ale sbor hlasů militantů na internetu, který šíří nepřátelská sdělení, propagandistické materiály i hrozby a získávají pro danou věc nové rekruity. Zatímco ve Spojených státech a Evropě sklízí některá plamenná veřejná vystoupení vyzývající k válce s terorismem posměch za nedostatek vojenských zkušeností, sebevražedný atentátník, který v prosinci 2009 provedl úspěšný bombový útok na základnu CIA v Afghánistánu, byl bývalý „džihádistský učenec“, který se chopil zbraně. Internet je nejen prostředkem k šíření povědomí o těchto skutečích, ale může sloužit i k radikalizaci.³⁴

Všem těmto nástrojům a technikám je společné, že jsou neuvěřitelně snadno přístupné. Jako ředitel izraelské vojenské zpravodajské služby poukázal generál Amos Jadlin ve svém projevu na sklonku roku 2009 na skutečnost, že nepřátelé Izraele sice za jeho zemí stále ještě zaostávají ve vojenských kapacitách, ale dohánějí ji, pokud jde o „přesnost střel, komputerizaci, protiletadlové zbraně, GPS a bezpilotní letouny“. A dodal, že sériově vyráběné a komerčně dostupné produkty z oblasti výpočetní techniky dávají nyní nepřátelům Izraele významné možnosti šifrovat vlastní komunikaci a zároveň pronikat do izraelských zdrojů. „Kybernetická moc dává těm hochům možnosti, jaké bývaly vyhrazeny jen supervelmocím,“ řekl. „Stejně jako u bezpilotního letadla jde o využití síly, která může udeřit bez ohledu na vzdálenost nebo čas a bez toho, aby ohrozila životy bojovníků.“³⁵

Postřeh generála Jadrina shrnuje dilema, s nímž se nyní armády potýkají – ale čelí mu i vlády, které je dislokují, a občané, jež mají vojáky chránit. Odstředivé síly, které rozprášily moc v politice, byznysu nebo náboženství, se nezastavily ani před armádou, která bývala nedotknutelná. Úpadek moci změnil podmínky i možnosti konfliktu a posílil vliv malých, nestátních a netradičních aktérů, neboť prostředky jsou všeobecně dostupnější a náklady prudce poklesly. A média i další komunikační kanály šíří poučení o tom, co funguje, a pomáhají této věci žít svým vlastním životem.

Zatímco tyto nové, asymetricky malé vojenské síly zaznamenávají úspěch, jiné, které zatím vyčkávají v záloze nebo se teprve rodí, zjišťují,

jak je napodobovat. Tento scénář neznamená, že nás nevyhnutelně čeká nekonečná řada drobných konfliktů, ale má dalekosáhlé důsledky pro každého, komu leží na srdci mír jako morální nebo praktická priorita.

Má rovněž obrovský dopad na to, jak se v naší době získává, udržuje a ztrácí moc.

ÚPADEK MOCI A NOVÁ PRAVIDLA VÁLKY

„Už nikdy víc,“ zní heslo těch, kdo přežili válku. Přesto neuplyne den, aby něco nepřipomnělo, že násilí, teror a donucování zůstávají i nadále mocnými silami, jež formují životy lidí i celých společností. Tváří v tvář válce v Zálivu, útoku na Světové obchodní centrum, konfliktu na Balkáně, genocidě ve Rwandě nebo občanským válkám ve Střední Africe „mírová dividenda“ studené války rychle vyšuměla. Reportér a komentátor Robert Kaplan varoval před „nadházející anarchií“, neboť se rozpadly mnohé státy, jež držela pohromadě studená válka, a na povrch vyplouvají etnické a náboženské tenze.³⁶ Šok z 11. 9. 2001, vzestup al-Káidy a jejích klonů i vedení „globální války proti terorismu“ pod tím či oním jménem, to vše od té doby vytvořilo dojem světa zaplaveného novými formami drobného, a přitom nanejvýš úderného násilí. Třebaže analytici jako Kaplan a Amy Chua, autorka *Světa v ohni* (*World on Fire*), pocházejí z velmi odlišných prostředí, oba se shodují v tom, že rychlý krok globalizace a oslabování států s sebou přinášejí větší pravděpodobnost divokých konfliktů, zatímco pokusy nastolit demokracie západního stříhu tam, kde momentálně neexistují, mohou selhat a zvrhnout se v násilí.³⁷ Na amorfních a pohyblivých frontách bez hranic mezitím bují terorismus, kybernetická válka a drogové obchody, jež mají každým dnem tendenci vybírat si svou daň kdekoli na světě.

Říkejme tomu konflikt malé intenzity, drobná válka, nepravidelná válka nebo (jak to nazývají teoretici Marc Hecker a Thomas Rid) „válka 2.0 – prostě jakkoli, nicméně dnešní násilný konflikt se diametrálně liší od toho, jaký býval v 19. a 20. století a jehož obraz přežívá v dokumentárních cyklech na History Channel, ale i ve struktuře výdajů na obranu většiny zemí.“³⁸ Méně jasné už je to, jak tento nový terén uchopit. Argumenty ve prospěch radikálních výdajových škrťů a reforem největších armád světa ztroskotávají na oprávněných zájmech, pocitu, že něco takového by signalizovalo slabost, a na obavách z drolicí se síly konvenčních odstrašovacích prostředků. Tradiční mezistátní hrozby nepominuly, ať

jde o nevyřešené hraniční spory od Kavkazu až po Jižní Ameriku, rozšiřování zbrojních arzenálů v zemích jako Írán a Severní Korea nebo silnou vzájemnou podezíravost mezi Spojenými státy a Čínou. Recepty na to, jak se postavit k problematice šíření násilí nestátními subjekty, vycházejí z diametrálně odlišných názorů na hlavní příčiny tohoto jevu, jež analytici porůznu připisují sociální nerovnosti, kulturní diskontinuitě, expanzi korporátního imperialismu, fundamentalistickému islámu, podněcování ze strany států a řadě dalších faktorů.

Tyto debaty se nevyřeší, budeme-li dnes pohlížet na válku optikou úpadku moci. Může to však do věci vnést trochu tolik potřebného světla ohledně toho, jaké formy konfliktu přetrvají a s jakými novými skutečnostmi musí jakákoli vojenská strategie počítat – ať jde o západní demokracii, ctižádostivou supervelmoc, rozvojovou zemi nebo militantní povstaleckou skupinu.

VOJENSKÁ HYPERKONKURENCE Snadno dostupné zbraně, propustné hranice mezi vojáky a civilisty i mezi vojenskou a spotřební technologií, vzestup počtu konfliktů, v nichž nejde ani tak o teritorium jako spíše o peníze, komodity nebo ideje – to vše otevírá prostor pro hyperkonkurenci na poli války i bezpečnosti. Velké vojenské instituce se stejně jako velké politické strany nebo průmysloví giganti a silné banky setkávají s novými konkurenty, které už nedrží na uzdě tradiční bariéry bránící vstupu. Mocné ministerstvo obrany jako Pentagon už nemá absolutní kontrolu nad prostředky a zdroji potřebnými k vedení konfliktu. Zkušeností, jež jsou v konfliktu cenné, lze nyní nabýt nejen během základní služby, na vojenské akademii nebo na univerzitě, ale i v povstaleckém výcvikovém táboře v severovýchodním Pákistánu, v madrásce v anglickém Leicesteru nebo na počítačové škole v čínském Kantonu (Kuang-čou).

Tradiční vojenský aparát zůstává důležitý a dokáže zapůsobit i v tomto roztržitém terénu. Disponuje výhodami, jako je financování z veřejných zdrojů a schopnost stát se absolutní prioritou vládního rozpočtu, státní svrchovanost mu dodává morální opodstatnění (což láká rekruty a ospravedlňuje investice i výdaje) a politická legitimita jej opravňuje vstupovat do aliancí. Na své straně má tradici, avšak přišel o výlučnost. Dva klíčové monopoly – jeden filozofický a druhý praktický – zeslábly a ukázaly se jejich slabiny. Prvním je filozofický monopol na legitimní použití síly. Druhým je praktický monopol propůjčený armádě v důsledku

geopolitického soupeření mezi suverénními státy a potřeby stále vyspělejší technologie potřebné k vítězství. Tuto stěžejní výhodu zničil vzestup mocných nestátních aktérů a krkolomné rozšíření technologií mimo domény specialistů.

Dnes se národní armády snaží – různým tempem a s různým úspěchem – přizpůsobit „plnospektrální“ válce, v níž jsou důležité jak digitální, tak fyzické zbraně, metody psychologické i donucovací a bojovníci jak civilní a rozptýlení, tak uniformovaní a koordinovaní. Hyperkonkurenční konflikt nutně neznamená více konfliktů nebo větších než dřív, ať již měřeno ztrátami na životech, nebo ušlým ekonomickým ziskem. V žádném případě nesignalizuje ani konec národních armád. Zasazuje však do nové perspektivy to, co lze od národní armády očekávat.

VOJENSKÁ SÍLA A NÁRODNÍ BEZPEČNOST UŽ NEJSOU PŘÍMO ÚMĚRNÉ

Přechod od konvenční války mezi státy k decentralizovaným konfliktům nízké intenzity do značné míry skoncoval s výhodou specializace, již disponovaly velké armády. Jakákoli strategie národní bezpečnosti, která spoléhá na vojenskou moc nebo větší palebnou sílu, je tudíž podezřelá. Velké armády si to uvědomují a snaží se přizpůsobit. Jak už bylo řečeno, směrnice americké armády z konce roku 2008 říká, že nepravidelnou válku je třeba považovat za „stejně strategicky důležitou jako válku konvenční“ – jde o důležitou formulaci obranné doktríny s důsledky pro celou oblast vojenského plánování od personálních otázek přes výzbroj a výstroj až po výcvik.³⁹ Zaměření na nepravidelnou válku znamená, že Spojené státy musí klást větší důraz na zvláštní operace, sběr zpravodajských informací, protipovstalecké zásahy a vůbec to, čemu se ve vojenské terminologii říká „operace za snížené viditelnosti“, a zároveň věnovat více pozornosti operacím prováděným ve spolupráci se spojenci a místními silami. Podle plánů oznámených v roce 2012 by se mělo americké Velitelství pro zvláštní operace, které má jednotky rozmístěné zhruba v sedmdesáti pěti zemích světa, rozrůst asi o 6 % z šedesáti šesti tisíc členů personálu v roce 2012 na sedmdesát tisíc v roce 2017.⁴⁰ Ruku v ruce s tímto rozšířením jde poznání, že například dnešní protipovstalecký zásah může vypadat úplně jinak než zásahy popisované v příručkách pro zvláštní operace. Jak zdůraznila nedávná studie americké univerzity obrany (National Defense University), dnešní vzpoury se budou pravděpodobně mnohem méně řídit nějakou ideologií nebo pokyny konkrétního

vedení (jako byl vietnamský Vietkong) a půjde spíš o „koalice hněvu“, které mohou vznikat téměř spontánně (à la palestinská intifáda).⁴¹

Jiné armády paralelně procházejí vlastními proměnami. Čínská lidová osvobozenecská armáda ubrala za poslední dvě desetiletí na velikosti a nadbytek vojáků vyměnila za modernější technologie. Významně posílila svou účast v mírových misích OSN, která byla před rokem 2000 zanedbatelná, a její námořnictvo se stále častěji objevuje v různých přístavech světa. Únosy a vraždy čínských pracovníků v místech, jako je Súdán, navíc Čínu přiměly nově uvažovat o tom, jak posílit svou schopnost bránit stále více svých občanů i zájmů v zahraničí. Vojevní analytici všech zemí studují zkušenosti nejvyspělejších armád, jako jsou armády Spojených států, Číny, Indie, Británie, Francie a Izraele, a pátají po „nejlepších postupech“, jak se připravit na nejpravděpodobnější vojenské úkoly dneška: protiteroristické operace, humanitární zásahy a udržování míru.⁴²

Velké starosti všem působí zvláště možnost války odehrávající se v kyberprostoru. Evidence počítačových útoků za poslední desetiletí zaznamenala široký okruh hrozeb, jimž čelí státy – například útoky na systémy státní správy s cílem vyřadit je z provozu nebo do nich zanést škodlivý software, útoky na informační sítě za účelem sběru citlivých údajů či bránění v komunikaci a v neposlední řadě útoky na klíčovou infrastrukturu, jako jsou rozvodné sítě.⁴³ Kybernetická válka zahrnuje rovněž nepřátelské aktivity, jako je šíření propagandy a přesměrovávání webových stránek. Různé formy kybernetických útoků proti počítačovým systémům byly hlášeny z USA, Íránu, Gruzie, Estonska, Kyrgyzstánu, Ázerbájdžánu i z dalších míst. Zkušenost s útoky mají také soukromé služby jako Twitter a Google Mail – například během nepokojů v Íránu v létě 2009. Kybernetická válka však ještě čeká na své 11. září 2001 – událost svým rozsahem, vzniklou škodou i mediální viditelností tak gigantickou, že zkoncentruje zdroje a vyburcuje veřejnost k podpoře. Veškeré důkazy nasvědčují tomu, že vlády si jen pomalu zvykají na představu kyberprostoru jako bojiště. Je také zřejmé, že hackeri i pachatelé kybernetických útoků mají dosud široké pole působnosti a bezpočet příležitostí, jak narušit jejich životně důležité funkce. Přitom čas je v této věci nejdůležitější: „Být ve hře o něco napřed je ve světle závratných změn v rozvoji kybernetického světa nanejvýš důležité,“ tvrdí šéf izraelského vojenského zpravodajství Amos Jadlin: „Reakce

na změnu musí přijít nanejvýš v řádu několika měsíců ve srovnání s lety, které měli piloti.⁴⁴

Opožděné změny potřebné k přežití v nových podmínkách rozptýlené války nejsou nutně chybou na straně vojáků, jak upozorňuje vojenský teoretik Arquilla: „Povědomí o těchto otázkách v posledních dvou desetiletích pomalu, ale jistě sílí,“ napsal v roce 2010. „Vysocí vojenští činitelé budou mít nicméně sklon propadat fatalismu, neboť jsou přesvědčeni, že kongresmani i přední představitelé byznysu budou jakékoli snahy o radikální změnu mařit.“⁴⁵

Navíc není pravda, že by argumenty ve prospěch tradičního vojenského vyzbrojování vyspělou technologií a co největší palebnou silou ztratily na síle. Analytik Joseph Nye, který prosazoval koncept „měkké moci“, tvrdil, že vojenská síla „ještě stále formuje očekávání a dává podobu politickým kalkulacím.“ A třebaže konvenční armáda není nasazována v aktivním konfliktu, stále má důležitou odstrašující funkci. „Ozbrojená moc spolu se společenskými normami a institucemi pomáhá zajistit alespoň minimální míru pořádku,“ napsal Nye.⁴⁶ „Pokud už ale hrubá vojenská síla nebude k zajištění dominance stačit, vyvstává otázka alokace zdrojů mezi tradiční vektory moci a jejich nové, relativně nevyzkoušené alternativy. Nikdo si jistě nemyslí, že teroristé mohou přivodit zánik velmocí, ale nepochybně jsou schopni ovlivnit jejich chování a připravit je o některé z možností, jež pokládaly za samozřejmé.“

PENÍZE ZMŮŽOU VÍC NEŽ ROZKAZY Kdo vlastně jsou Los Zetas? V jedné rovině jsou pouze jednou z mnoha ozbrojených skupin zapojených do dlouhotrvající drogové války v Mexiku. Slovo válka není žádnou metaforou: od prosince 2006 do začátku roku 2012 zahynulo při násilnostech spojených s obchodem s drogami téměř padesát tisíc lidí.⁴⁷ Konflikt připravil mexickou vládu o obrovský kus prostoru jak ve smyslu fyzického území, tak ve smyslu ekonomických aktivit. V tomto směru jsou Zetas obzvlášť mocní. Mají pod kontrolou klíčová území na severovýchodě Mexika a dohlížíjí na masivní náklady drogových zásilek do Spojených států, které putují přes rušný přechod Laredo. Tato milice čítající odhadem čtyři tisíce osob je nechvalně známá pro svou vládu teroru v oblastech, ve kterých operuje, a dlouhé prsty jinde na území Mexika i za hranicemi Spojených států. Ve srovnání s jinými protivníky, jimž Mexiko v bitvě s drogovými kartely čelí, jsou Zetas možná nejhroživější. Co je však skutečně odlišuje, je jejich původ. Byli naverbováni

z elity mexických vojenských a policejních složek do soukromé armády Zálivového kartelu (Gulf Cartel). Korupce a dezerce jsou v Mexiku běžné, ale kartel Zetas je pozvedl na novou úroveň. Nyní podstupují další proměnu. Jak mocenský boj mezi soupeřícími kartely nabírá na síle, Los Zetas, kdysi milice vymahačů, se proměnili v organizaci ilegálních pašeráků a distributorů drog bojujících o klíčové trhy i distribuční trasy a díky spojení s kalábrijskou 'Ndranghetou expandující údajně až do Evropy.

Proměna Zetas z vládních vojáků na soukromou milici a posléze na drogové obchodníky ilustruje proměnlivou povahu rolí v dnešním konfliktu. Její ozvěny najdeme v únosech lidí, z nichž si iráctví povstalci, často sami veteráni z armády Saddáma Husajna, udělali výnosný byznys, v propojení Tálíbanu s afghánským drogovým obchodem či ve vzestupu pirátství. Tyto příklady ukazují, jak ekonomické příležitosti – počínaje lepšími výdělky až po nenadálé bohatství plynoucí z kriminálního podnikání – ženou účastníky do konfliktu. Peníze byly odjakživa jedním z důvodů, proč se chopit zbraně (a někdy ji i složit), ale v prostředí decentralizovaného konfliktu, kde je většina potřebných nástrojů snadno dostupná, jsou ekonomické stimuly obzvláště silné, a výhody respektování pokynů velitelské a řídicí struktury naopak slabé. Tržních příležitostí pro lidi s příslušným výcvikem v oblasti zbraní a logistiky, kde se stále běžněji uplatňují „civilní“ technologie, je od zločinu přes vzpoury až k soukromým armádám více než dost.

Jinými slovy, *rozkazy* mají v dnešním konfliktu menší váhu než *materiální stimuly*. V tradiční armádě je výše mezd sekundární – primárním motivem vstupu do ní je loajalita, příslušnost ke státu, vědomí poslání či cíle – jev, který pozoruhodně ilustruje počet lidí, kteří se přihlásili do armády ve Spojených státech po 11. září 2001. Takový smysl pro poslání mají také některá povstalecká hnutí – a samozřejmě i organizace uchylující se k násilí –, do nichž láká rekruty apel na potřebu bránit zemi proti okupantům nebo víru proti nevěřícím. Nicméně rozptyl vojenských rolí a vzestup nevojenských způsobů účasti v konfliktu znamená, že signály, jež dávají tržní ceny, platby a příležitostné náklady na ušlé příležitosti, formují nyní podobu násilí takovou měrou, jakou moderní Zápád za poslední století nezažil.

ÚPADEK VOJENSKÉ MOCI SE DOTÝKÁ KAŽDÉHO Vliv odstředivé síly, která rozptýlila konflikt, uvolnila znalosti vojenských dovedností a přenesla je do hybridního vojensko-civilního prostředí, se neomezil pouze

na velké armády států. I novým účastníkům konfliktu hrozí, že se stanou oběťmi téhož rozptylu, který umožnil jejich vzestup.

Podívejme se třeba jen na džihádistské hnutí. Útok z 11. září 2001 a následné úder v Madridu a Londýně byly výsledkem dlouhých měsíců, možná i let plánování a úsilí široké sítě spiklenců, jejichž hlavními vůdci byli Usáma bin Ládín a Ajmán Zavahrí. Pozdější útoky, jejichž stopa vede k al-Káidě, už byly rozsahem menší, a pokud se je podařilo zmařit, i dosti komické, vezmeme-li v úvahu osoby potenciálního „botového“ a „slipového“ atentátníka. Proč ten rozdíl? Jedním z důvodů může být zvýšená účinnost protiteroristických opatření, která jsou schopna odhalit velké komploty a zabránit jejich uskutečnění. Jiný důvod ale může souviset i s důsledky úpadku moci a akceschopnosti džihádistského světa i samotné al-Káidy. Profesor Thomas Rid, který se zabývá „studiem trhlin v džihádu“, prověřoval různá vakua, která džihádisté vyplňují. Místní povstalci bojující o určité teritorium se typicky nezajímají o globální přesah. Někteří z džihádistů se vrhli na organizovaný zločin a obchod s drogami a nechávají se motivovat spíše penězi než posláním, nikoli nepodobní členům kartelu Los Zetas. Ještě více džihádistů se rekrutuje online z diaspor v Evropě, Severní Americe i jinde ve světě. Někteří z těchto lidí si našli cestu do plnohodnotných vojenských operací – příkladem budiž Omar Šafík Hammámí z Alabamy, který se z amerického středoškolského studenta stal jedním z hlavních velitelů somálských militantů z aš-Šabábu.⁴⁸

Nesourodost zájmů, různě chápaných posláním i schopností činí z džihádistského světa strukturu, která je zevnitř stejně křehká, jako navenek působí hrozivě, tvrdí Rid a jeho kolega Marc Hecker. Toutéž vnitřní slabostí se vyznačuje i Tálibán, jež vojenští pozorovatelé dělí na ideologicky motivované bojovníky „velkého T“ a příslušníky „malého t“, kterým jde spíše o lokální zájmy a finanční zisk. Analýza čtyřiceti pěti teroristických skupin, které ukončily své aktivity, shledala, že pouze menší část z nich byla poražena: šestadvacet z pětáctičeti těchto skupin se v důsledku vnitřních sporů samy rozpustily. Franšízový model, který je připisován al-Káidě, je zavádějící, tvrdí dále Rid a Hecker; svědčil by totiž o určité míře velení a koordinace, která předčí realitu. Oba badatelé soudí, že způsob, jakým džihádismus šíří svou propagandu, mnohem lépe vystihuje pojem „wikiterorismus“ – volný a nezávazný přenos ideologie, metod a loajalit, který se tak okamžitě stává všudypřítomným a zároveň méně efektivním.⁴⁹

Drony, improvizovaná výbušná zařízení, kyberprostor proměněný ve zbraň, řízené střely, sebevražední atentátníci, piráti, bohaté a dobře vyzbrojené nadnárodní zločinecké sítě a zástupy dalších ozbrojených aktérů – ti všichni již změnili mezinárodní bezpečnostní prostředí. Budoucí podoba tohoto nového terénu se neustále mění, a proto je nemožné ho přesně zmapovat. Existuje však jedna hypotéza, se kterou můžeme spolehlivě počítat: moc velkých vojenských organizací už nebude, jaká bývala.

VÝBĚROVÝ REJSTŘÍK

2. světová válka 136, 158, 180n, 272
- Adam, H. 53
- Adenský záliv 44
- Afgánistán 19n, 128n, 132, 137, 164
- Afrika 72, 74, 132, 168
- Agassi, A. 234
- agentury státní 166
- Agtmael, A. van 211
- Albrightová, M. 175
- Al-Džazíra 155, 171
- Alexandr Veliký 43
- al-Káida 126, 134n, 148, 155, 250, 268
- al-Karadáví, J. 225
- Allen, J. 223
- Alvarez, M. 276
- Ambani, A. 191
- Angleová, Sh. 97
- Apple 60, 65, 240
- arabské jaro 29, 43, 75, 93, 270
- Arbourová, L. 119
- Argentina 49
- Aristotelés 30
- armáda 127n
- Arquilla, J. 127, 136, 146
- Arraguín-Toft, I. 133
- Assange, J. 120, 151
- autokracie 101
- autoritářství 66
- Bangladěš 49
- bariéry 24n, 33, 45nn, 92, 155, 195n, 224
- Bauer, P. Th. 237
- Beck, G. 227
- Belgie 107n
- Ben Alí 114
- benefity 92
- Berlínská zeď 69, 98
- Berlusconi, S. 67, 114, 118, 185
- Berners-Lee, T. 70
- bin Ládín, U. 264
- Black, J. 16
- blogeři 242
- bohatí 59, 67
- Bolívarský svaz pro národy Ameriky 178
- Bollywood 155, 170
- Bono Vox 231, 234, 238
- Bosmarck, O. von 55
- Branson, R. 184
- Brazile 72, 96, 221n
- Bremmer, I. 263
- BRICS 30, 154, 177n
- Brito, C. 22
- Brownstein, R. 94
- Brunej 102
- Brzezinski, Z. 75, 263
- Buffet, W. 23, 232
- Burckhardt, J. 257, 263
- burzy 213n
- Bush, G. 152, 169
- byrokracie 51nn, 56n, 69
- Cairnská skupina 177
- Cameron, D. 107
- Cardoso, F. H. 12, 125
- Carlsen, M. 18
- Carnegie, A. 59, 232n, 238
- Castaneda, J. G. 77
- Castells, Manuel 240
- „celantropie“ 234
- Cemex 212
- Cinépolis 210n
- církev 23, 33, 39n, 91n, 218nn
- Clark, W. 133

- Clegg, N. 107
 Clinton, B. 23
 Clintonová, H. 242
 Coase, R. 60n, 64, 194
 Comin, D. 188
 Commager, H. S. 272
 Courtis, K. 150
 Craxi, B. 118

 Čechensko 132, 134
 Československo 99
 Čína 28n, 70–73, 82, 88, 95, 119, 132, 145,
 153n, 168nn, 205, 230, 247n, 250

 Dahl, R. A. 32, 273, 279
 Dalton, R. 105
 Damon, M. 234
 de Gaulle, Ch. 172
 decentralizace 95
 dekolonizace 98n
 DelVecchio, L. 189
 demagogové 264
 demokracie 102n, 273nn
 demokratizace 247n
 Desai, R. 237n
 Diamond, B. 185
 Diamond, L. 103, 122
 diktatury 20, 273n
 Dimon, J. 185
 diplomacie ekonomická 165n, 168, 175
 Dobbs, R. 78
 dobročinnost 23, 231nn
 Domhoff, G. W. 64
 drogové kartely 146n
 Dukeová, D. 237
 Durkheim, É. 260
 důvěra 85n, 265nn
 džihádisté 148

 Egypt 29, 88, 119
 EHS 172n
 elity 64
 emise 180
 Engels, F. 63
 ETA 118
 EU 173n
 Evergnini, B. 97

 Facebook 29, 70, 80, 240
 Ferguson, N. 161
 Fischer, J. 12
 fluktuace manažerů 187
 fondy hedgeové 184n
 fondy hedgeové 214nn
 fóra 116
 Ford, E. 232n
 Ford, H. 232n
 Ford, T. R. 97
 fragmentace trhu 95, 190
 Francie 58, 111n, 172n, 226
 Franco, F. 101
 Frank, R. 21
 Frey, W. 84
 Friedman, Th. 121
 Fukuyama, F. 139, 251, 265
 fúzování 212n

 G8 37n
 Garzón, B. 118
 Gates, B. 23, 28, 67, 155, 232–234, 236
 Gatesová, M. 23, 28, 232–234, 236
 geopolitika 19n
 Ghemawat, P. 189n
 Ghonim, W. 98, 119
 Gitlin, T. 27
 Gladwell, M. 70, 259
 GlobalGiving 235nn
 Golder, M. 106
 GoldmanSachs 88
 Goldstone, R. 119
 Google 44, 65, 185, 240
 Gora, J. M. 113
 Gornay, V. de 51
 Graham, B. 19
 Graham, F. 19
 Graham, K. 185
 Graham, Ph. 185
 Gray, M. 105
 Greengard, M. 17
 Grillo, B. 97
 Guardian 244
 Guevara, Che 132, 134
 Gurr, T. R. 277n, 281

- Harrison, W. 185
 Hartcher, P. 150
 Hecker, M. 134, 148
 hegemonie 156, 161n, 179, 263
 Heker, M. 142
 hierarchie 130
 hinduismus 225
 HIV 73
 Hjelm-Wallénová, L. 96, 123, 125
 Hobbes, T. 31–33, 160, 180, 256
 Ho-Či-Min 132
 Hollande, F. 112, 264
 Howe, I. 63
 Huffington Post 241n
 Huntington, S. 82, 101n, 248, 275
 Husajn, S. 36
- Chacón, M. 273
 Challenger, J. 187
 Chandler, A. 53n
 Chávez, H. 165, 177, 264
 Cheibub, J. A. 276
 Chesbrough, Henry 207
 Chile 82, 124
 Christensen, C. 89, 207n
 Chua, A. 142
 chudoba 34, 71n
 Churchill, W. 126
- IASf 164
 IBM 62
 imigrace viz migrace 91
 imperialismus 158
 Indie 49, 52, 72, 83, 87n, 98nn, 106n,
 154, 170, 250, 295
 Inglehart, R. 85
 inovace 206nn
 inovace, politické 271n
 investice 79
 Irák 68, 132, 166
 islám 224n
- jaderné zbraně 34, 181, 254
 Jadlin, A. 141, 145
 Jagers, K. 277n, 281
 Jan Pavel II. 102
 Japonsko 53, 62, 176
- Jean, W. 237
 Jižní Súdán 19
 Jobs, S. 43
 Johnson, S. 66
- Kaddáfi, M. 36, 171
 Kagan, R. 161
 Kanada 116
 Kane, P. 114
 kapitalismus 56n, 89
 Kaplan, R. 161
 Kaplan, S. 20
 karafiátová revoluce 100
 Karmánová, T. 97n
 Katar 171
 Kenig, O. 112
 Kennedy, J. F. 62
 Kennedy, P. 160n
 Kenny, Ch. 71
 Kharas, H. 237n
 Kim Čong-un 176
 Kindleberger, Ch. 157
 Kinsley, M. 241
 Kiva 235nn
 Kleinová, N. 66
 klima 174
 kodeterminace 54
 kolonie 99
 Kolumbie 76
 komunismus 63n
 konflikty asymetrické 130n
 konkurence 192n, 209nn, 252n
 Kony, J. 155
 Korbel, J. 175
 Korea Jižní 170n
 Korea Severní 176
 krize ekonomická 86
 Krocová, J. 237
 Kupchan, Ch. 263
 Kurlantzick, J. 169
 Kuvajt 83
 kyberkriminalita 34, 141, 145
- Ládín, U. bin 148
 Lagos, R. 124n
 Larkin, Ph. 69
 Lasch, Ch. 65

- Latinská Amerika 112n, 116, 219n, 222n, 275
 Leebaert, D. 62
 LehmanBrothers 66
 letniční církev 23, 220n
 Levitt, B. 63
 Libanon 126
 liberalizace 276
 Libye 29
 Lieberman, A. 107
 Light, P. 109
 Limongi, F. 276
 Linbeck, L. 113n
 Lisabon 100
 lobbying 66
 lotrovské státy 156, 161, 172
 Lugar, R. 97
 Lynn, B. 189
 Lynn, W. 133
- Maastrichtská smlouva 173
 MacArthur, J. D. 232
 Macedo, E. 221
 MacMillan, I. 40–42
 Mahnken, T. 131
 Machiavelli 160
 Machiavelli, N. 31
 Mallaby, S. 216
 Malthus, Th. 180
 MaoCe-Tung 132
 Maraganote, J. 206
 marketing 203nn
 Marshall, M. 277n, 281
 Marx, K. 63, 89
 marxismus 63n, 180
 Masferrer, E. 222
 Massey, D. S. 77
 Mathewsová, J. 85
 Matthews, J. 266
 Mathewsová, J. 151
 Max, D. T. 17n
 McCain, J. 242
 McNeill, W. 59
 Média 238nn
 měkká moc 158, 169n
 Merkelová, A. 111
 Mexiko 77, 146, 200, 210nn
- Meyerson, H. 225
 Mezinárodní trestní tribunál 119
 Microsoft 199, 240
 migrace 76, 79, 81n, 91, 123
 miliardáři 189nn
 Mills, C. W. 64
 minilateralismus 178n
 Min-sin, P. 95
 Mittal, L. 212
 mladí 84n
 MMF 2, 66
 moc 30nn, 38nn a *passim*
 Mommsen, W. 55
 Mondale, W. 106
 monopol přirozený 202n, 249
 Morozov, J. 70, 258
 Moyo, D. 237
 Mubárak, H. 29
 mučednictví 140
 Mumford, L. 63
 Munajjedová, M. al- 83
 Munnecke, T. 237
 Münsterberg, H. 55
 Murdoch, R. 22, 67, 185, 199, 240
 Murphy, C. 152
- N'Dour, Y. 238
 nadace 232n
 Nadeem, S. 88
 Narudová, H. M. 108
 NATO 163n
 Navalnyj, A. 97
 Nehrú, Dž. 98
 Německo 45, 53, 55, 70, 111
 nerovnost 64, 67
 nevládní organizace 176n, 268n
 New York Times 44
 Nietzsche, F. 31
 Niknejad, K. G. 120
 Nobelova cena 60
 Norrisová, P. 85n
 Novogratzová, J. 238
 Nye, J. 158
 NYSE 213
- O'Donnellová, Ch. 97
 Obama, B. 65, 76, 152n, 242n, 251, 270

odbory 225nn
 Odom, W. 70
 OECD 74
 OchsSulzberger, A. 185
 oligarchové 66n
 OPEC 44
 Orszag, P. 251
 Orwell, G. 65
 OSN 72, 159, 165, 172
 outsourcing 87n, 202

 Pákistán 98, 152
 partyzáni 135
 Patreus, D. 43
 Paulson, J. 120, 216
 Pax Americana 154, 160, 162, 164
 Pentagon 62
 Pereira, R. 221
 Perský záliv 83, 128
 Philippon, T. 188
 Pinkovskiy, M. 72
 Pinochet, A. 119
 piráti 44, 111, 116, 130
 Pitt, B. 234
 Pius XII. 127
 Plischke, E. 175
 politické strany 267nn
 pomoc rozvojová 166n
 Portugalsko 100n
 Powell, C. 127
 Prusko 57
 Przeworski, A. 273–276
 Putin, V. 246

 Rada bezpečnosti 172
 Ramírez, A. 210
 Reagan, R. 70, 106n, 196n, 227
 recese 79
 reformy 209, 276
 reklama 39n, 240
 republikáni 94, 97
 restrikce vládní 208n
 revoluce 71nn, 75
 Rid, Th. 134, 142
 Riesman, D. 63
 Riss, J. 59
 rizika 256n

 Robson, R. 17
 Rockefeller, J. D. 59, 232n, 238
 ropný průmysl 182n
 Royalová, S. 111n
 rozptylování moci 124
 rozvojové země 82, 168, 197, 210nn
 Rumunsko 69
 Runyon, D. 127
 Rusbridger, A. 243
 Rusko 132, 134, 153, 162, 169, 177n,
 246
 Russell, J. 155

 ředitelé 21, 186n
 Římané 52

 SAE 83
 Saez, E. 20
 Sala-i-Martin, X. 72
 Saúdská Arábie 83
 Saxenianová, A. 78,
 Scaroni, P. 183
 Shirky, C. 70
 Schumpeter, J. 89, 273
 Schweller, R. 162
 Siao-po, L. 119
 Silicon Valley 205
 Silva, L. da 221
 Silver, N. 242
 Singer, P. 137
 Singh, M. 107, 117
 Skype 80
 sociální média 70
 Solana, J. 68
 Somálsko 80
 Soros, G. 23, 67, 184, 216
 soudy 118
 Sovětský svaz 43, 62, 161
 Stalin, J. V. 127
 Stasi 69
 Stern, A. 229
 Střední východ 80
 Súdán 76
 Světová poštovní unie 57
 Světové ekonomické fórum 12
 Sweeney, B. 106
 Sýrie 29

Šinavastra T. 67, 114, 117
Španělsko 114

Tálibán 132, 134
Tea Party 97, 110nn, 227
technologie 196nn
terorismus 34, 134, 268
Thajsko 117
Tharoor, Sh. 170
Thatcherová, M. 196
Thermopyly 131n
tisk 241n
transakční náklady 61
Triereweilová, V. 112
Tunisko 29, 75, 88
Twitter 29, 70, 80

Uganda 155
úmrtnost 73
urbanizace 78, 123
USA *passim*
úspory z rozsahu 196nn
úvěry 205

Valen, H. 108
války 134nn
Vanhanen, Tatu 279n
Varšavská smlouva 163, 165
Vatikán 223

Velká Británie 53, 62, 115, 157, 226
veto 172nn
Voltaire 74, 131

Walker, S. 227
Washington Post 43
Washingtonský konsenzus 166
Weber, M. 54nn, 58, 60, 64, 93n, 96, 122,
135n
Welzel, Ch. 85
WHO 28
WikiLeaks 28, 120, 151
Winfrey, O. 23
Wohlforth, W. 157
Wolfe, A. 555
Wood, D. 243
Woods, T. 22, 43, 234
WTO 178

Zambrano, L. 200
Zara 60, 201
Zavahří, A. 148
zbraně 138nn
Zimbabwe 74
značky 203nn
Zoellick, R. 72

žurnalistika 238nn

EDICE MODERNÍ DĚJINY

MOISÉS NAÍM

Soumrak moci

**OD PREZIDENTSKÝCH PALÁCŮ
K BITEVNÍM POLÍM**

Z anglického originálu *The End of Power*,
vydaného nakladatelstvím Basic Books roku 2014,
přeložila Eva Křístková

Obálku a grafickou úpravu navrhl Vladimír Verner

Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,

roku 2016 jako svou 1539. publikaci

Redakčně zpracovala Alena Snelling a Martin Žemla

Odpovědný redaktor Martin Žemla

Vydání první. AA 18,05. Stran 312

Vytiskla Tiskárna a vydavatelství 999, s. r. o.

Doporučená cena 298 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,

Praha 3, Váta Nejedlého 15

e-mail: info@ivysehrad.cz

www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-529-4